

İQLİM DƏYİŞMƏLƏRİNƏ UYGUNLAŞMA-MEŞƏ EHTİYATLARININ VƏ YAŞIL ƏRAZİLƏRİN ARTIRILMASI

VÜQAR KƏRİMOV¹

Annotasiya

Məqalə, global iqlim dəyişikliyinə təsirləri fonunda meşə ehtiyatlarının qorunması və artırılmasının əhəmiyyətini vurğulayır. Son illərdə dünyada meşələrin azalması tendensiyası müşahidə olunur, bu da torpaqların deqradasiyasına, biomüxtəlifliyin azalmasına və iqlim dəyişikliyinə səbəb olur. Məqalədə Azərbaycanın zəngin təbii sərvətləri, meşə fondunun mövcud vəziyyəti və meşələrin mühafizəsi istiqamətində görülən tədbirlər haqqında məlumat verilir. Azərbaycan meşələrinin ümumi əraziyə nisbəti az olsa da, növ müxtəlifliyi baxımından zəngindir. Meşələrin artırılması, yaşıllıqların salınması və mühafizə olunan ərazilərin genişləndirilməsi ekoloji tarazlığın təmin olunmasında əsas rol oynayır. Məqalədə meşələrin dayanıqlı və davamlı inkişafı ilə bağlı dövlət strategiyaları və beynəlxalq təşəbbüslər, o cümlədən Paris İqlim Sazişi və Bonn Çağırışı kimi sənədlər vurğulanır. Şəhərsalma sahəsində yaşıllıq ərazilərinin artırılması və ətraf mühitin qorunması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər də müzakirə olunur. Məqalə, həmçinin ekoloji hüquqpozumaların qarşısının alınması və bu sahədə hüquqi tədbirlərin gücləndirilməsi məsələlərinə də toxunur.

Açar sözlər: global iqlim dəyişikliyi, meşə ehtiyatları, biomüxtəliflik, dayanıqlı inkişaf, ekoloji təhlükəsizlik, ekosistem, meşələrin mühafizəsi.

I. Giriş

Ekosistemin ayrılmaz hissəsi olan bioloji müxtəlifliyin qorunması əhəmiyyətlidir. Son zamanlar planetimizdə global iqlim dəyişmələrinin təsiri, həmçinin antropogen fəaliyyət nəticəsində ekosistemlər deqradasiyaya uğramış, bir çox flora növləri isə məhv olmuş və ya onların sayı kəskin surətdə azalmışdır.

Son on illikdə dünya üzrə meşə ərazilərinin azalması tendensiyası baş verir. BMT-nin FAO təşkilatının verdiyi məlumata görə il ərzində planetimizdə 5 mln ha meşə sahələri məhv edilir. Bu özünü daha çox Amazon və Afrika meşələrində göstərir ki, bu da səhralaşma prosesini gücləndirməklə torpaqların deqradasiyasına, ərzaq çatışmazlığına və son nəticədə aclığa səbəb olur. Dünyada ən çox meşəli regionlar Rusiya, Braziliya, Kanada, Finlandiya və digər ölkələrdədir.

Meşə resurslarının global qiymətləndirilməsi ilə bağlı araşdırmalara görə 1990-cı ildə dünya üzrə meşə resursları 4,128 milyard hektar (Yer kürəsinin quru ərazisinin 31,6 faizi) olmuş, 2015-ci ildə isə bu göstərici 3,999 milyard hektaradək azalmışdır (quru ərazilərin 30,6 faizi). 2021-ci il üzrə dünya meşələrinin ümumi sahəsi 4,06 milyard hektar, oduncaq ehtiyatı 527 milyard m³ olmuşdur (hər bir hektarda 129,8 m³) və son 25 ildə meşə biokütləsinin azalması nəticəsində global karbon ehtiyatı 11 Gt (gigaton) azalmışdır. Buna əsas səbəb meşələrin ağac ehtiyatlarından yanacaq və ağac emalı məqsədləri üçün istifadədir. 2021-ci ildə aparılmış qiymətləndirməyə əsasən dünya meşələrinin 31 faizə yaxın hissəsi torpaqların, su sərvətlərinin və digər təbii sərvətlərin mühafizəsi təyinatlı, 46,7 faizi çoxşaxəli kommersiya təyinatlı, 10,4 faizi isə biomüxtəlifliyin qorunması məqsədli meşələr hesab olunmuşdur.

II. İqlim dəyişmələri və onun təsirləri

Təbiətinin rəngarəngliyi baxımından dünyanın ən maraqlı regionlarından biri sayılan Qafqaz ekoregionunda yerləşən Azərbaycan çox zəngin təbii-bioloji sərvətlərə malikdir. Əsrarəngiz meşələr, dağlar, çaylar, bulaqlar, şələlələr, göllər, dəniz, təbiət qoruqları və yasaqlıqlar, göz oxşayan milli parklar, palçıq vulkanları bir-birini əvəzləyən möhtəşəm landşaftları formalaşdırır. Ölkəmizin landşaftının, coğrafi şəraitinin və iqliminin unikalığı burada zəngin bioloji müxtəlifliyin və fərqli ekosistemlərin formalaşmasına öz təsirini göstərir. Azərbaycan Cənubi Qafqazda fauna və flora növlərinin ümumi sayı

¹ Azərbaycan Respublikası ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini/ email: vugarkarimov@eco.gov.az

baxımından ən zəngin ölkədir. Burada yayılan bitki növləri Cənubi Qafqazın bitki növlərinin ümumi sayının 66%-ni təşkil edir. Ölkəmizdə yayılan 4 500 ali bitki növündən 200-ə yaxın növü Azərbaycan, (ümumi floranın 5%-ə qədər) və 920 növü isə Qafqaz endemikidir. Ekoloji mühitin əsas tərkib hissələrindən olan 1 milyon hektardan artıq sahəyə malik meşələrimiz global ekoloji problemlərdən hesab olunan iqlim dəyişmələrinin, səhrələşmə proseslərinin genişlənməsinin, bioloji müxtəlifliyinin azalmasını, digər ekoloji problemlərin qarşısının alınmasında əvəzsiz əhəmiyyət kəsb edir.

İqlim dəyişikliklərinin mənfi təsirlərinin azaldılması istiqamətində yaşıllıqların, meşə ehtiyatlarının və xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin artırılması və mühafizəsi əsas hədəflərdəndir. Azərbaycanda meşə və yaşıllıqlarla örtülü ərazilərin orta müddətli dövr üçün 15%-ə çatdırılması hədəf kimi götürülmüşdür. Yaşıllaşdırma şəhərsalma siyasətinin mühüm tərkib hissəsi olaraq, şəhər və şəhəratrafi ərazilərdə ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunması, ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması, indiki və gələcək nəsillərin sağlam inkişafı, həmçinin estetik görüntünün yaxşılaşdırılması baxımından əhəmiyyətli rola malikdir [13].

Hal-hazırda iqtisadi, siyasi, texnoloji və digər səbəblərdən dünya əhalisinin 50%-dən çoxu şəhərlərdə məskunlaşıb və bu göstəricinin 2050-ci ilə qədər 70%-ə qədər artacağı ehtimal olunur. Bu səbəbdən qabaqcıl dünya ölkələri beynəlxalq təşkilatların da dəstəyi ilə artan şəhərləşmənin yol açacağı ekoloji, demoqrafik və digər problemlərin qarşısını almaq üçün iqtisadi inkişaf və ətraf mühit arasında tarazlığı qoruyan dayanıqlı inkişaf modellərini tətbiq etməyə çalışır [4].

Beynəlxalq Səhiyyə Təşkilatının bu sahədə qəbul etdiyi normaya əsasən, şəhərlər üçün yaşıllıq sahələri şəhərin ümumi ərazisinin 10%-dən az hissəsini təşkil edərsə bu aşağı göstərici, 40-60% hissəsini təşkil edərsə yüksək göstərici sayılır. Başqa sözlə, adambaşına yaşıllıq norması şəhərlərdə minimum 9 m² dan az olmamalıdır. Bu məqsədlə BMT-nin 1992-ci il tarixli Ətraf Mühit və İnkişaf Konfransında qəbul olunan prinsiplər əsasında şəhərlərin ekoloji statusunu müəyyən edən kriteriyalar üzrə müxtəlif beynəlxalq qiymətləndirmə sistemləri yaradılmışdır. Bu sistemlərə misal olaraq Siemens təşkilatı tərəfindən hazırlanan və 2009-cu ildən hazırkı dövrə qədər dünyanın 120 qabaqcıl şəhərində tətbiq edilən “Yaşıl Şəhər İndeksi”ni göstərmək olar. Bu sistem şəhərlərin həm region daxilində, həm də dünya miqyasındakı yerini ekoloji cəhətdən qiymətləndirməyə istiqamətlənmişdir [5]. Xəzəryanı ölkələrə məxsus şəhərlərdə ümumi ərazinin yaşıllaşdırılması səviyyəsi: Astana şəhərində 37% (adambaşına 15,8 m²), Daşkənd şəhərində 35% (adambaşına 48 m²), Tehran şəhərində 20% (adambaşına 16 m²) təşkil edir.

Yarımsəhra iqlim tipinə xas olan əlverişsiz külək rejimi və uzunmüddətli quraqlıq mövsümləri ilə səciyyələnən Abşeron yarımadasında təbii meşələrin olmaması, Bakı şəhəri daxil olmaqla bütün yarımada sünü yaşıllıq zonalarının salınmasını zəruri edir. XIX əsrin 50-ci illərinə aid məlumatlara görə Bakının yaşıl örtüyü yulğun və iydə kollarından, Bakıətrafi kəndlərdə salınmış kiçik əncir, üzüm, püstə, badam və nar bağlarından ibarət olmaqla paytaxtın ümumi ərazinin cəmi 1%-ə qədərini təşkil edirdi. XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində Bakının mərkəzi hissələrində salınan parklar və dənizkənarı bulvar bu faizi biraz artırsa da, məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirilən və ümumxalq layihəsinə çevrilən genişmiqyaslı yaşıllaşdırma tədbirləri nəticəsində Bakı şəhəri və Abşeron yarımadası yaşıl libasa bürünməyə başlamışdır. 1970-ci ilə qədər Bakı şəhərində bir neçə faizə çatan yaşıllıq sahələri Ulu Öndərin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi həmin illərdə 17 min hektara qədər artırılmışdır.

Ulu Öndərin həmin dövrdə “Hər adama 2 ağac əkib becərək” çağırışı ümumxalq hərəkatına çevrildi və 100 hektarlarla yeni yaşıllıqlar salındı. 1971-ci ildə Bakı və Abşeron yarımadasının yaşıllaşdırılması işləri ilə bağlı Mərkəzi Komitənin və Nazirlər Sovetinin qəraları qəbul olundu. 1971-1975-ci illərdə adam başına düşən yaşıllıq miqdarı 6,5 m²-dən 17,5 m²-ə qədər çatdırıldı. Hal-hazırda Bakı şəhərində mövcud olan yaşıllıqların ümumi sahəsi təxminən 14 min hektar təşkil edir.

Abşeron yarımadasının iqlimini nəzərə alaraq, yaşıllaşdırma işlərinin aparılması ümumi ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasında, eyni zamanda iqlim dəyişmələri ilə bağlı təsirlərin azaldılmasında effektiv bir vasitədir. Bakı şəhərində son illər ərzində davam edən iri həcmli tikintilər, əhali artımı, şəhər infrastrukturunun sürətlə böyüməsi, artan məişət tullantıları və atmosferə buraxılan zərərli qazlar və digər amillər ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunması baxımından yaşıllıq sahələrinin genişləndirilməsini aktual edir.

Bakı və ətraf ərazilərin torpaq və iqlim şəraitini, ərazilərin sürüşməyə meyilliliyini və əhalinin sıxlığını nəzərə alaraq, 8100 hektardan çox ərazidə əlavə yaşıllıqlar salınaraq yaşıllaşma dərəcəsinin 6,64%-dən 10%-dək artırılması məqsədi ilə istifadəsiz ərazilərdə yerli torpaq-iqlim şəraitinə uyğun, iqtisadi baxımdan səmərəli ağac və kol bitkilərindən ibarət yaşıllıq massivlərinin salınması nəzərdə tutulur. Qeyd olunan tədbirlərin icrası şəhərin yaşıllıq ərazilərinin əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirilməsi və estetik görünüşünün yaxşılaşdırılması, torpaq örtüyünün münbitliyinin təmin olunması, atmosfer havasının təmizlənməsi kimi vəzifələrin həllini təmin edəcəkdir.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən son 15 ildə əsasən Abşeron yarımadası və ətraf ərazilərdə qeyri-meşə fondu torpaqlarında 4 770 hektarda yeni yaşıllıq sahələri salınmış, 5,4 milyon ədəd ağac və kol tingi əkilmişdir. Yaşıllaşdırma layihələrinin davamlılığının təmin edilməsi üçün ərazilər damcılı suvarma sistemləri ilə təmin olunmuş, suvarmada alternativ su mənbələrindən - duzsuzlaşdırılmış dəniz suyundan, həmçinin tullantı sularından təkrar istifadə olunmaqdadır. Bundan başqa, məhsul verən ağacları, o cümlədən zeytun və digər meyvə ağaclarının əkilməsinə üstünlük verilir.

Şəhərsalma sahəsində dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olaraq, yaşayış məntəqələrinin yaşıllaşdırılma normalarını müəyyən etmək üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 5 yanvar 2018-ci il tarixli 1 nömrəli Qərarı ilə “Yaşayış məntəqələrinin yaşıllıqla təmin edilməsi Normaları” təsdiq edilmişdir. Bu normalara əsasən “yaşayış məntəqələrinin layihələndirilməsi zamanı yaşıllıq sahəsi ayrılmış ərazinin minimum 40 faizini” və “əhalinin mövcud məskunlaşdığı məhəllələr yenidən layihələnrəkən yaşıllıq sahəsi həmin ərazinin minimum 25 faizini təşkil etməsi” qəbul edilmişdir.

Görülən ciddi tədbirlərə baxmayaraq, qanunvericiliyə zidd olaraq ağacların kəsilməsi, yaşıllıq sahələrində tikintilərin aparılması, yaşıllıqların mühafizəsi sahəsində mövcud qaydalara riayət edilməməsi, yaşıllıqların mövcud olduğu torpaq sahələrinin sərəncamlar əsasında müxtəlif məqsədlər üçün vətəndaşların icarəsinə və ya həyətə sahələr kimi xüsusi mülkiyyətlərinə verilməsi kimi hallara yol verilir. Xüsusi mülkiyyətdə olan həyətə sahələrdəki yaşıllıqlar mövcud qanunvericiliyin tətbiq dairəsinə şamil edilmədiyindən onların mühafizəsinə nəzarətdə çətinliklər yaranır. Yaşıllıq sahələrinin artırılması və mövcud yaşıllıqların mühafizə olunması məqsədi ilə ekoloji əsaslandırma aparılmadan və müvafiq rəy bildirilmədən torpaq sahəsinin hər hansı məqsədlərlə fiziki və hüquqi şəxslərin istifadəsinə ayrılması və ya daşınmaz əmlakı dair çıxarışla onların xüsusi mülkiyyətinə verilməsi məqsəduyğun hesab olunmur.

Meşələr mühüm təbii resurs olmaqla, iqlim dəyişmələrinin təsirlərinin azaldılmasında, biomüxtəlifliyin və torpaqların qorunmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ətraf mühit sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq qurumların apardıqları təhlillər göstərir ki, ərazisinin 20-25 faizi meşə ilə örtülülük olan ölkələrdə su qıtlığına, qeyri-sabit iqlim şəraitinə, torpaqların deqradasiyası, eroziyası və şoranlaşmasına, bataqlıqlaşmaya, biomüxtəlifliyə mənfi təsirlərə daha az təsadüf edilir. Azərbaycan azmeşəli ölkədir və meşələrin artırılması, mühafizəsi, o cümlədən meşə təsərrüfatından beynəlxalq təcrübələr əsasında davamlı və səmərəli istifadə edilməsi prioritetdir. Meşələr təbiətin, ətraf mühitin mühafizəsinə, ekosistemin, biomüxtəlifliyin qorunmasına, su ehtiyatlarının formalaşmasına mühüm töhfə verir. Bu səbəbdən meşələrin dayanıqlı və davamlı inkişafı ölkənin ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə sahəsində müəyyən edilən əsas prioritetləri və hədəfləri sırasındadır [1].

Azərbaycanın meşə fondunun sahəsi 1 213, 7 min hektar olmaqla, ümumi ərazinin 14%-ni, meşə ilə örtülülük sahələr isə 1 046, 128 min hektar olmaqla ölkə ərazisinin 12, 08%-ni təşkil edir. Azərbaycan meşələrinin sahəsi ümumi əraziyə nisbətə az olsa da, növ müxtəlifliyi cəhətdən zəngindir. Burada 435 növ ağac və kol bitir, onlardan da 70-i endemik növlərə aiddir. Meşələrin çox hissəsi qiymətli ağac cinslərindən ibarətdir (palıd, fıstıq, vələs, cökə, ağcaqayın və s.). Bütün ölkə ərazisi üçün enliyarpaqlı meşələr səciyyəvidir. Bu tip meşələr Böyük Qafqazın və Kiçik Qafqazın, Talış dağlarının alçaq və orta dağlıq ərazilərində geniş yayılmışdır. Meşələrin mövcud sahəsi Azərbaycan Respublikasında ekoloji tarazlığın və ekosistemlərin qorunub saxlanılması üçün heç də yetərli deyildir. Bu səbəbdən meşələr ciddi şəkildə mühafizə olunmalı, qorunmalı və onların sahəsi artırılmalıdır [2].

Mövcud meşələrin yaxşılaşdırılması və meşə ərazilərinin genişləndirilməsi yaxın dövr üçün əsas prioritetlərdəndir. Hazırda meşə ərazilərinin genişləndirilməsi üçün kütləvi şəkildə meşə əkinləri və

aqrobağların salınması işləri həyata keçirilir. Son illər ərzində (2018-2024-cü illər) meşə fondunun açıq ərazilərində müxtəlif cinslərdən ibarət 11 milyondan artıq ağac əkilməklə 12,6 min hektar ərazidə yeni meşə sahələri salınmışdır. Görülmüş qabaqlayıcı tədbirlər nəticəsində əvvəlki illərlə müqayisədə özbaşına (qanunsuz) qırıntının həcmnin azalmasına nail olunmuş, yanğına qarşı görülmüş səmərəli mübarizə tədbirləri nəticəsində meşə yanğınlarının baş vermə halları və əhatə etdiyi sahələr kəskin surətdə azalmışdır.

"Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" çərçivəsində yaxın qısa müddətli dövr üçün meşə ilə örtülü sahələrin ölkə ərazisinə nisbətdə 12,3%-ə çatdırılması əsas hədəflərdəndir. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"ə uyğun olaraq 2030-cu ilədək olan dövrdə ölkədə yaşıllıqların sahəsinin artırılması, yarırsız torpaq sahələrinin bərpası, deqradasiya və səhralaşmaya qarşı mübarizə tədbirlərinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası bu sahə üzrə BMT-nin "İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası" və onun "Kioto Protokolu"na, "Səhralaşmaya qarşı Mübarizə Konvensiyası"na, "Bioloji Müxtəliflik haqqında" Konvensiya və onun "Kartagena Protokolu"na, "Avropanın canlı təbiətinin və təbii mühitinin qorunması haqqında" Avropa Konvensiyasına, "Bitki mühafizəsi haqqında" Beynəlxalq Konvensiyaya, "Yeni bitki sortlarının mühafizəsi haqqında" Beynəlxalq Konvensiyaya, İqlim dəyişmələri üzrə Paris Sazişinə, UNESCO-nun "Əsasən su quşlarının yaşama yeri kimi beynəlxalq əhəmiyyətli olan sulu-bataqlıq yerləri haqqında" Konvensiyaya, "Ozon qatının qorunması haqqında" Vyana Konvensiyası və ona dair protokollara və digər sənədlərə qoşulmuşdur.

Məhz meşə sahələrinin azalmasını nəzərə alaraq "Bonn çağırışı" sənədi hazırlanmış və ölkələr tərəfindən 2030-cu ilə kimi cəmi 130 milyon ha sahədə meşə landşaftının bərpası nəzərdə tutulmuşdur.

Bu çağırış könüllü olduğu üçün hər bir ölkə öz potensialını nəzərə alaraq, verəcəyi töhvə barədə məlumat vermiş və hazırda çağırışa 96 ölkə qoşulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının da tərəfdaş olduğu BMT-nin "Səhralaşmaya qarşı mübarizə" üzrə Konvensiyasında torpaq, su və meşə ehtiyatlarından rəşional istifadə üçün uzunmüddətli kompleks planların icrası nəzərdə tutulur. Son dövrlərdə bir sıra ölkələrdə meşə fondu torpaqları ilə yanaşı, digər kateqoriyalı torpaqlarda da meşə əkinlərinin aparılmasına başlanmışdır. Hazırda Bonn Çağırışı üzrə 2030-cu ilədək 170 min hektar deqradasiyaya məruz qalmış torpaqların bərpası, yeni meşə zolaqlarının salınması və meşəbərpa tədbirlərinin genişləndirilməsi təşəbbüsünə aid tədbirlər davam etdirilir. Paris İqlim Sazişinə uyğun olaraq Azərbaycan 2030-cu ilədək CO₂ emisiyalarını 35%-dək azaltmağı planlaşdırır.

Meşə sektorunun gücləndirilməsi sahəsində tənzimlənmə sisteminin, o cümlədən qanunvericilik bazasının, institusional mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi, meşə ehtiyatlarından daha da səmərəli istifadə olunması istiqamətində kompleks tədbirlər görülür. Meşə ehtiyatlarına təzyiqlərin azaldılması, ağacların qeyri-qanuni qırılmasının qarşısının alınması məqsədilə alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadənin təşviqi və müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi vasitəsilə odun yanacağı istehlakı azaldılmalıdır. Respublikanın yaşayış məntəqələrinin 96,7%-nin qazlaşdırılması və bu istiqamətdə işlərin davam etdirilməsinə baxmayaraq, Azərbaycanda odun yanacağına olan tələbat digər alternativ yanacaq növlərinə olan tələbatdan artıqdır. Ölkəmizdə yanacaq təhcizatının təmin edilməsi üzrə tələbat hazırlanarkən alternativ yanacaq növlərindən istifadə olunması, yanacaq odununa olan tələbatın mümkün qədər azaldılmasına gətirib çıxara bilər. Bunun üçün daş kömürün, günəş panellərinin, elektrik enerjisinin, neft məhsullarının və digər alternativ yanacaq məhsullarının güzəştli qiymətlərlə satışının təmin edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qazlaşdırılması texniki-iqtisadi səmərəsiz sayılan yaşayış məntəqələrində əhalinin əsasən heyvandarlıqla məşğul olduğunu nəzərə alaraq həmin yaşayış məntəqələrində sənaye üsulu ilə hazırlanmış müasir bioqaz qurğularının, günəş panellərinin və külək turbinlərinin quraşdırılması məqsədəuyğun hesab edilir.

Azərbaycanda bioloji müxtəlifliyin qorunub saxlanılmasında xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin rolu əvəzəedilməzdir [3]. 10 milli park, 10 dövlət təbiət qoruğu və 24 dövlət təbiət yasaqlığından ibarət xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin sahəsi son 20 ildə 478 min (4,5%) hektardan 893 min (10,3%) hektara qədər artırılmışdır. Hazırda 2 yeni milli parkın və bir geoloji parkın,

həmçinin xüsusi mühafizə olunan ərazilərdən kənar qalan nadir flora növlərinin mühafizəsi məqsədilə 10 mikrozəvət yaradılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir.

Yaşılıqların və bitki örtüyünün mühafizəsində Azərbaycanın “Qırmızı kitabı” mühüm istiqamətverici sənəd hesab edilir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə də 30 illik fasilədən sonra nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsində olan növlər öyrənilərək 3-cü nəşrə daxil edilmişdir [7; 8].

III. Nəticə

Ekoloji təhlükəsizliyin və insanların sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüquqlarının təmin edilməsi istiqamətində ekoloji hüquqpozmalara qarşı hüquq-mühafizə orqanları ilə koordinasiyalı fəaliyyət qarşıya qoyulan hədəflərə nail olunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ekoloji hüquqpozmalar xüsusi ilə meşə və qeyri-meşə fondu torpaqlarında, yaşayış məntəqələrində yaşılıqların məhv edilməsi, yanğın təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilməməsi və s. sahələrdə daha xarakterik müşahidə edilir. Biomüxtəlifliyin, meşə və yaşılıqların mühafizəsi ilə əlaqədar qanundankənar fəaliyyətlərə qarşı prokurorluq orqanları ilə birgə tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, 2023-cü il və 2024-cü ilin ötən dövrü ərzində Nazirliyin müvafiq qurumları tərəfindən meşə ehtiyatlarının və yaşılıqların mühafizəsi haqqında qanunvericiliyin pozulması ilə bağlı 12 min akt və 1 552 protokol tərtib edilib. Qeyd olunan ekoloji hüquqpozmalardan yaşillıq və meşə fonduna daxil olan ərazilərdə ağacların, kolların və ya digər yaşılıqların qanunsuz kəsilməsi ilə bağlı 2023-cü il və 2024-cü ilin ötən dövrü ərzində 404 fakt üzrə törədilmiş əməl cinayət tərkibi yaratdığından, həmin faktlara hüquqi qiymət verilməsi üçün toplanmış materiallar Baş Prokurorluğa göndərilib.

Ekoloji hüquqpozmaların qarşısının alınması məqsədilə ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində həyata keçirilmiş ciddi nəzarət tədbirləri, hüquq mühafizə, xüsusilə də prokurorluq orqanları tərəfindən qanun pozucuları barəsində tətbiq edilən sərt cəzalar, eyni zamanda davamlı olaraq birgə aparılan maarifləndirmə və təbliğat işləri nəticəsində əvvəlki illərlə müqayisədə son dövrlərdə ekoloji cinayətlərin baş verməsi ilə bağlı faktların sayında azalmalar müşahidə edilir. Yaşılıqların və meşə ehtiyatlarının mühafizəsi istiqamətində ekoloji hüquqpozmalara qarşı prokurorluq orqanları ilə səmərəli əməkdaşlıq çərçivəsində maarifləndirmə, bilik və bacarıqların artırılması tədbirləri ilə yanaşı, bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, yaşılıqların qanunsuz kəsilməsi hallarının qarşısının alınması məqsədilə bu növ cinayət əməlinə görə tətbiq ediləcək cərimələrin sərtləşdirilməsi, təqsirləndirilən şəxs haqqında tətbiq edilən cəzanın daha ədalətli olmaqla, şəxsin vurduğu ziyanın həcminə adekvat olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə bağlı təkliflər irəli sürülmüşdür.

Cəzaya və inzibati tənbeh tətbiq edilmiş şəxslərin əməyinin ekoloji problemlərin həllinə yönəldilməsi, ekoloji cinayətlər və inzibati xətalər nəticəsində kəsilmiş ağacların və ya yararsız vəziyyətə salınmış ərazilərin bərpası məqsədilə “Cərimə Park” adlanacaq yaşıllaşdırılmış ərazilərin yaradılması ilə bağlı Baş Prokurorluğun təşəbbüsləri təqdirəlayiq hesab edilir.

REFERENCES (ƏDƏBİYYAT):

1. Aliyev H.A., Akhundov N.H. Forest is wealth. Baku: Elm, 1982. 56 p (in Azerbaijani / Əliyev H.Ə., Axundov N.H. Meşə sərvətdir. Bakı: Elm, 1982. 56 s).
2. Amirov, F.A. Cultivation of productive forests. Baku: Azerbaijan Publishing House, 2003. 184 p (in Azerbaijani / Əmirov, F.Ə. Məhsuldar meşələrin yetişdirilməsi. Bakı: Azərbaycan nəşriyyatı, 2003. 184 s).
3. Asadov K., İbrahimov T. National Parks of Azerbaijan. Baku, "Science and Education", 2013. 336 p (in Azerbaijani / Əsədov K., İbrahimov T. Azərbaycanın Milli Parkları. Bakı, “Elm və təhsil”, 2013. 336 səh).
4. Cüce, B., Ortaçəşmə, V. (2020). Accessibility in Urban Green Areas. Landscape, 2 (2), 65-77 (in Turkish / Cüce, B., Ortaçəşmə, V. (2020). Kentsel Yeşil Alanlarda Erişilebilirlik. Peyzaj, 2 (2), 65-77).

5. Mehmetali AK, Aslı Güneş Gölbeç (2021). The Role of Urban Green Spaces in Sustainable Urban Planning. Journal of Urban and Landscape Planning. 6 (2021), Planning (2), 85-97 (in Turkish / Mehmetali AK, Aslı Güneş Gölbeç (2021). The Role of Urban Green Spaces in Sustainable Urban Planning. Journal of Urban and Landscape Planning. 6 (2021), Planning (2), 85-97).
6. National Strategy for the protection and sustainable use of biological diversity in the Republic of Azerbaijan for 2017-2020 [Electronic resource] //Approved by Decree No. 2358 of the President of the Republic of Azerbaijan dated October 3, 2016. Baku: Ganun, 2016. URL: <http://www.eqanun.az/framework/33817> (last access 09.07.2024).
7. Red Book of Azerbaijan (Volume 1). Baku, 2023, 507 p (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı. (I cild). Bakı, 2023, 507 s).
8. Red Book of Azerbaijan (Volume 2). Baku, 2023, 275 p (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı. (II cild). Bakı, 2023, 275 s).
9. The website of Ministry of Ecology and National Resources. URL: www.eco.gov.az (last access 07.07.2024).
10. URL: www.president.az (last access 03.07.2024).
11. URL: www.preslib.az (last access 09.07.2024).
12. URL: www.science.az (last access 28.06.2024).
13. Yoong, Q.H., Lim, Y.K., Lee, K.L., Zakaria, A.N., Foo, Y.K. (2017). Sustainable Urban Green Space Management Practice. International Malaysia-Indonesia-Thailand Symposium on Innovation and Creativity (iMITSIC), 2 (2017), 1-4..

ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE - INCREASING FOREST RESERVES AND GREEN AREAS

VUGAR KARIMOV¹

Abstract

The article highlights the importance of protecting and increasing forest resources in light of the effects of global climate change. In recent years, the world has seen a trend of decreasing forests, which leads to land degradation, biodiversity loss and climate change. The article provides information about the rich natural resources of Azerbaijan, the current state of the forest fund and measures taken in the direction of forest protection. Although the ratio of Azerbaijani forests to the total area is small, it is rich in species diversity. Increasing forests, planting greenery and expanding protected areas play a key role in ensuring ecological balance. The article highlights national strategies and international initiatives related to the sustainable development of forests, including documents such as the Paris Climate Agreement and the Bonn Challenge. Measures implemented in the direction of increasing green areas and protecting the environment in the field of urban planning are also discussed. The article also addresses issues of prevention of environmental crimes and strengthening of legal measures in this area.

Açar sözlər: *global climate change, forest resources, biodiversity, sustainable development, environmental security, ecosystem, forest protection.*

¹ Deputy Minister of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan / email: vugarkarimov@eco.gov.az

АДАПТАЦИЯ К ИЗМЕНЕНИЮ КЛИМАТА – УВЕЛИЧЕНИЕ ЛЕСНЫХ ЗАПОВЕДНИКОВ И ЗЕЛЕННЫХ ЗОН

ВУГАР КАРИМОВ¹

Резюме

В статье подчеркивается важность защиты и увеличения лесных ресурсов в свете последствий глобального изменения климата. В последние годы в мире наблюдается тенденция сокращения лесов, что приводит к деградации земель, утрате биоразнообразия и изменению климата. В статье представлена информация о богатых природных ресурсах Азербайджана, современном состоянии лесного фонда и мерах, принимаемых в направлении охраны лесов. Хотя соотношение азербайджанских лесов к общей площади невелико, они богаты видовым разнообразием. Увеличение количества лесов, озеленение и расширение охраняемых территорий играют ключевую роль в обеспечении экологического баланса. В статье освещаются национальные стратегии и международные инициативы, связанные с устойчивым развитием лесов, включая такие документы, как Парижское климатическое соглашение и Боннский вызов. Также обсуждаются меры, реализуемые в направлении увеличения зеленых насаждений и защиты окружающей среды в сфере градостроительства. В статье также рассматриваются вопросы предотвращения экологических преступлений и усиления правовых мер в этой сфере.

Ключевые слова: глобальное изменение климата, лесные ресурсы, биоразнообразие, устойчивое развитие, экологическая безопасность, экосистема, охрана леса.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 18.07.2024

Çapa qəbul tarixi: 10.10.2024

¹ Заместитель министра экологии и природных ресурсов Азербайджанской Республики / email: vugarkarimov@eco.gov.az